

Штриттера требует специального анализа, но подводя итоги могу сказать следующее о том, что вошло в русское общество как “болгарское” познание:

1. Болгарии и болгар несколько

2. Задунайские болгары – ассимилировались славянами, приняли славянский язык, находятся в близких родственных отношениях с русскими, связаны с ними одной верой.

3. Волжские болгары – тот же самый народ, но принял магометанскую веру и начал разниться в плане обычаев от задунайских болгар. Русские поддерживали торговые отношения, но и воевали с булгарами. При Иване IV Грозном Казанское ханство было разгромлено, и болгары вошли в состав Российской империи.

4. И. Штриттер поддерживал тюркскую теорию происхождения болгар.

5. Он впервые написал о разных болгарских правителях.

Ко всему сказанному необходимо добавить, что информация о болгарях расширялась при помощи появившихся мемуаров, писем, репортажей – главным образом авторами, которые являлись участниками в военные походы против Османской империи. И самое важное – в русском обществе появились представления об обыденном болгарине, о его быте, обычаях, характере. Но это, как раз, следующий этап в понимании/непонимании между этими двумя народами.

ЛИТЕРАТУРА:

1. *Вознесенский И.* Осмогласные распевы трех последних веков Православной русской церкви. II. Болгарский распев или напевы на Бог Господь Юго-Западной церкви. – К., 1891; 2. *Чилингилов А.* България. Византия. Русия.- Берлин, 2002; 3. *Халиков, Ал.* 500 русских фамилий булгаро-татарского происхождения. - София, 2005; 4. *Чилингилов А.* Църквата “Св. Герман”. – Берлин, 2001. – С. 98; 5. О первоначальной русской летописи. – М., 1870. См. также *Табов Й.* Когда крестилась Киевская Русь.- Спб., 2004.; 6. См. Подробнее: *Димитров П.* Владимир Покръстител и княгиня Ана. Годишник на Софийския университет “Св. Климент Охридски”. Т. 83 (3). - София, 1989. – С. 49-83; 7. Русская старина. – № 19. – 1888. – С. 215-222; 8. Изборниците на цар Симеон // Темпо. – № 5. – 1990. – С. 3; 9. Известия византийских историков объясняющая Российскую историю древних времен и переселения народов, собраны и хронологическим порядком расположены Иваном Штриттером. – Ч. I. – Спб., 1771. – Л. 8.

Мушкетик Л.Г. (Київ, Україна)

Герой чарівної казки українських Карпат у світлі народних уявлень про ДОБРО і ЗЛО

У статті розкривається образ головного героя чарівної казки як еталона країнських людських якостей, соціально-ідеологічного канону для наслідування. На прикладах з казок – зокрема у вигляді повчальних сентенцій – розкриваються основні позитивні риси людини у світлі антитези добра і зла – доброта, розум, чесність, правдивість та ін., які згідно з ідеалізованим світом казки приводять героя до хепі -енду – щасливого завершення всіх його пригод і виконання бажань, що має виразне дидактичне спрямування.

Ключові слова: чарівна казка, герої казок, народна казка, міфологічні герої, фольклорні твори.

В статтє представлен образ главного героя волшебной сказки как эталона лучших человеческих качеств, социально-идеологического канона для наследования. На примерах из сказок – в частности, в виде поучительных сентенций – раскрываются основные положительные качества человека в свете вечной антитезы добра и зла – добро, разум, честность, правдивость и др., которая, в соответствии с идеализированным миром сказки, приводит героя к хэппи-энду – счастливому завершению всех его приключений и исполнению желаний, приему, который имеет выразительно дидактическую окраску.

Ключевые слова: волшебная сказка, герои сказок, народная сказка, мифологические герои, фольклорные произведения.

In the article we can see an image of the main hero of the fairy tale as a prototype of the best man's features, social-ideological canon to be succeeded. At the fairy tale example, namely as a didactic sentence, there are revealed main positive features of the man by using antithesis of goodness and evil – kindness, cleverness, honesty, sincerity etc which lead the hero to the happy-end according to the idealized world of the fairy tale – happy ending of all his adventures and realizing of all his dreams, that has a clearly didactic trend.

Key words: magic tale, popular tale, the heroes of tale, the heroes of myth, the folklore works.

Образи героїв чарівної казки здавна приваблювали як її слухачів та читачів, так і дослідників. Імена їх ставали називними, а самі персонажі надовго закарбовувалися в народній пам'яті. І причиною цього було не лише те, що ці герої є спільними для багатьох казок, переходять із казки в казку, одразу стаючи впізнаваними.

Герой народної казки значно відрізняється від літературного персонажа, насамперед, тим, що казкар через його героя має донести до слухачів вироблені віками правила виживання в суспільстві, усталені моральні норми, яким треба слідувати. Адже казка є своєрідним ідейно-естетичним і етичним кодексом народу, у ній втілені моральні та етичні поняття та уявлення людини. Тобто на перший план тут виходить повчальне, дидактичне спрямування твору, що й визначає специфіку формування образів. У структурі морального ідеалу казки найзначнішим є “ідеологічний бік”, який обумовлює природу поведінкової нормативності. Позитивний герой – це соціально-ідеологічний канон, зразок для наслідування. О. Потебня писав: “Байка є один із способів пізнання житейських стосунків, характеру людини, одним словом, усього, що стосується морального боку життя людей” [21, 8].

Накопичення у свідомості й підсвідомості уявлень про добро і зло вже на самих ранніх стадіях формування людської психіки приводило до утворення логічних інваріантів (за Юнгом архетипів), які реалізувалися в діяльності міфологічних, а далі казкових героїв. Еволюція морально-психологічних якостей відображає еволюцію ціннісних орієнтирів всього людського колективу. “Можна зробити припущення, що найбільш раннім видом типізації була відсторонено психологічна типізація (наприклад образ

Іванушки-дурника). У подібній типізації здебільшого поєднуються узагальнені психологічні риси з моральною оцінкою героя, який належить до категорії позитивних чи негативних персонажів, добрих чи злих. Морально-психологічне обличчя героя оцінюється з народної точки зору, яка в даному випадку співпадає з моральними принципами, виробленими суспільством у глибокій давнині, з принципами, які згідно зі своїм очевидним суспільно-корисним характером зберігають своє значення і в наш час і будуть існувати й далі, поглиблюючись і вдосконалюючись в міру прогресивного розвитку суспільства. Такими є доброта, чесність, правдивість, сміливість, притаманні позитивним персонажам фольклорних творів” [12, 79].

Таким чином у казці герой стає втіленням кращих людських якостей, він є прекрасним як зовнішньо, так і внутрішньо, тобто досконалим у всьому, його вчинки та дії є показовими, еталонними. Герой тут є ідеалом людини, наближеним до ідеалу всього людства, адже уявлення про кращі людські риси формувалися віками і вироблялися згідно з чітким поділом на негативне й позитивне у навколишньому світі й у самій людини.

Персонажі казок, в тому числі герої, розглядаються майже в кожній монографії, присвяченій казкам. [4, 1, 7]. Основні типи персонажів за їх функції виділив ще В.Я.Пропп [20]. Окремі дослідження образів російської казки, порівнянням їх з болгарськими робить М.Новиков [17]. Народну етику казки вивчав А.Белик [3]. Соціальне підґрунтя образів молодшого брата, падчерки та ін. розглянув Є.Мелетинський [14]. Семантичні ознаки персонажів виділяє Е.Новик й розглядає їх за певними статусами – сімейним, індивідуальним, становим тощо [18]. Предметом розгляду вчених стають і негативні персонажі, як носії протилежних героєві якостей [15].

Казкові герої поділяються на два типи: це герої, в числі яких зустрічаються могутні богатири, а також, так би мовити, приховані герої, суть яких розкривається по ходу дії казки (іронічні щасливці за М.Новиковим).

Образ героя ми розглядаємо на прикладі чарівних та побутових казок Українських Карпат, які в цілому відображають загальноукраїнську традицію, хоча й мають певні регіональні особливості.

У більшості випадків герой не має імені, а діє в казці як узагальнений тип, що має певний соціальний, віковий, статевий, етнічний статус. Він має риси групової індивідуалізації. Це може бути просто *хлопець* чи *дівчина*, *чоловік* чи *жінка*, *царевич* чи *царівна*, *солдат*, *бідняк*, *пастух* тощо. В казках регіону діє також *гуцул*, *верховинець*. Саме ця звичайність і простота героя дає можливість слухачеві ніби ставати на його місце, переживаючи разом з ним цікаві пригоди і події.

Герой може мати звичайне ім'я або ж прізвисько, які служать засобом номінації та індивідуалізації персонажів за подібними особливостями – соціальними, психологічними, віковими, фізичними, функціональними. Так само і портрет, зовнішність героя є узагальненою, типовою, тут зустрічаються загально оціночні епітети. Часто він зображується богатирем, наділеним надзвичайною силою, за допомогою гіпербол та стійких порівнянь.

Та хоча не всі герої є багатирями, вони як один є **сміливими** й не бояться ані труднощів, ані поєдинків з чудовиськами, завжди йдуть до своєї мети, у чому їм допомагають чарівні помічники.

Власне, ці казкові герої часто постають у казці як звичайні люди з їхніми почуттями і слабостями. Казковий персонаж боїться чудовиськ, з якими він має змагатися, та почуття обов'язку виявляється сильнішим, він переборює цей страх, не зважає на нього, іде в цей страх і перемагає його. Він не вагається, а діє, і – будь що буде. Таким чином, в народній казці проводиться думка, що сміливою є не та людина, яка нічого не боїться, а яка заради своєї благородної мети стає сміливою.

Кожна нормальна людина має чогось боятися, адже страх є однією з найдавніших людських емоцій, сприяє її виживанню, і людина, яка нічого не боїться, є відхиленням від норми, вона втрачає життєву орієнтацію. Тобто страх є інстинктом самозбереження людини. Так, героя казки “Про Андрійка, що не знав страху”, звали “дурним, бо не знав, що таке страх”. Сюжет цей повторюється в багатьох казках.

Герой чарівної казки є надзвичайно цілеспрямований, він іде до мети, незважаючи нінащо, не знаючи вагань і сумнівів. Їм рухає велика сила волі і саме вона приводить його до мети. Він проходить великі труднощі і випробування, для цього йому потрібна **витривалість**: “Ішов лісами і горами, через сині ріки й широкі поля. Його пекло сонце, палили морози, вітри й дощі били по лиці. Та не зупинявся ні на хвилику й нікого не розпитував, бо хіба до пекла питають дорогу? У торбині вже скінчився хліб, а дорозі не видно кінця. Став такий, що хоч свищи у смерековий лист: живіт завався, голод валить з ніг” [4, 96].

І якщо брати героя при найменших труднощах сходять з вибраного шляху, то сам він іде до кінця й перемагає. Задля підкреслення перепон, які стоять на шляху героя, до казок вводяться різноманітні важкі завдання, які він має виконати. Це може бути побудова палацу, мосту, збирання врожаю, випасання кобиллиць Баби-яги, які є її дочками-чарівницями, при чому це все має робитися протягом одного дня чи ночі тощо. Це є своєрідні гіперболи неможливого, що являють собою казкову фантастику. Вони збуджують певні емоції в читача – це й переживання за долю героя, жаль до нього, подивування швидкістю їх виконання і дивовижним зовнішнім виглядом, радістю через щасливе завершення епізоду, покарання чи висміювання ворогів та ін.

Героєві у його русі допомагають чарівні помічники, у зв'язку з чим деякі дослідники відмічають певну його пасивність, корені якої, швидше всього, лежать у древніх коренях казки та особливостях її художнього зображення.

Однак на противагу цьому фольклористи водночас відзначають внутрішню, моральну активність героя чарівної казки. В. Бахтіна говорить про те, що принцип зображення героя має ставитися у зв'язку з моральними ідеалами, з оцінною значимістю людини, а не з її роллю в окремі моменти сюжету: “Не завжди бездіяльність героя можна вважати ознакою його пасивності. Необхідно враховувати і внутрішню готовність до дії, і намір досягти своєї мети, які

завжди властиві казковому герою. В.Я Пропп справедливо підкреслював, що “Його” (героя) наміри створюють стержень оповіді” [20, 129]. Нарешті, для казки як жанру набагато значимішою є моральна активність героя, що виявляється у його взаємодії з оточуючим світом” [2, 27].

За що ж нагороджується герой казки? Які його якості так приваблюють персонажів і тих, хто складав, переповідав і слухав ці казки?

Перш за все це **доброта**, адже сила без доброти властива і негативним персонажам казки. Надзвичайно часто в чарівних казках зустрічається мотив допомоги чи спасіння людей, тварин та ін., які згодом “стануть у пригоді” герою, допомагають йому за виявлену доброту і людяність, жалісливість до слабих і беззахисних. Герой шкодує навіть маленьку мишку, в одній із казок сама подія і емоції героя передаються внутрішньою мовою, що дозволяє показати його душевне благородство: “...Раз лиш видить: мишка. “Пропала би, як я напудився!.. Зараз тебе вдарю так, що тобі геть очі повискакують!” *А потім сам від себе засоромився. За що бити мишку? Може, голодна й шукає собі їсти? Посягнув у тайстрину, відломив хліба й кинув їй.* Тоді мишка проговорила...” [10, 303].

У цих зустрічах велику роль грає діалог, що значною мірою характеризує героя. Його основним завданням є показати, виявити за допомогою драматизації внутрішні якості персонажа, розкрити і довершити його характеристику, що подається в тексті, а також певною мірою відтворити обставини, у яких розвертається фабула казки, вірніше, допомогти їй подумки відтворити.

Подібних ситуацій безліч у казці. Звірі тут теж можуть бути різними – дикими і свійськими, тут діють комахи та птахи, плазуни. Вони служать герою, допомагають у складних ситуаціях, рятують його від смерті, навіть оживляють, при чому кожен з них діє у знайомих обставинах і згідно зі своїми здатностями, риба – у воді, вовк – заганяє чарівних кобилиць, інші звірі допомагають добувати Кошцієву смерть в яйці.

Героєві в казці допомагають не лише дикі звірі тощо, а також його вірний друг і товариш, який не раз рятує його від біди – кінь.

Дружба і вірність у стосунках завжди винагороджуються. Це яскраво репрезентує відомий сюжет, де одним із мотивів є перетворення товариша героя у соляного стовпа, що стає символом самопожертви заради спасіння іншої людини. Товариші в казках можуть скріплювати свою дружбу – потискати рук, поділом вина чи хліба, ставати побратимами тощо. З назви казки “Біда та друзі” вже зрозуміло, що йдеться про справжніх і удаваних друзів. Тут батько, що вмирає, відсилає сина випробувати своїх друзів у біді. Тільки тоді виявляється, хто з них справжній.

В уста помічників героя, зокрема старих людей, дідів та ін. народ вкладає крилаті слова та сентенції, що служать ілюстрацією до ситуації і виражають накопичувану віками народну мудрість, як це ми бачимо зокрема в казці “Торба з цісарем” про жовніра Івана, який віддав старому жебракові останнє, що мав – „*Хто в біді дає, той два рази дає*”, „*Від доброго чоловіка і кривцар – масток*”, „*Хто сам нічого не має, а іншому дає, у того добре серце*”.

У всіх цих ситуаціях дуже важливим є те, що герой діє *безкорисливо*, лише з добрих почуттів, він щиро жаліє слабшого за себе, і не чекає віддачі. Вона приходить сама собою, як винагорода за його поведінку.

Зрозуміло, ситуація з помічниками у казці є відголоском давніх часів, вони виконують роль добрих духів, допомагають йому, та згодом мотив допомоги набуває у казці морального спрямування. Тут відображається і притаманний людям альтруїзм, коли допомагати іншій людині є покликком душі, порухом серця, виявом любові до людей, природи, життя. Це може бути прояв жалісливості й тонкості натури, а іноді й стимул відволіктися від власних проблем.

Подібному ставленню одне до одного вчила й церква на прикладі релігійних заповідей, зокрема любити ближнього як самого себе, тобто безкорисливо допомагати ближнім, зокрема подавати милостиню, співчувати слабшому й обездоленому. Тут Бог виступає як любов. Адже любов є глибоким душевним здоров'ям, роблячи добро іншим, людина тим самим його робить і собі.

При більш прагматичному підході навичка допомоги іншим формувалася вже як принцип виживання, адже людина є суспільною істотою, й зв'язана з іншими людьми сотнями ниток. Це означало, що людина розуміла – допомагаючи іншим, вона може розраховувати на них у скрутних обставинах, які завжди мають місце в житті.

Людські почуття йдуть із серця, тож в описі доброти часто згадується серце, а сама людина може бути *сердечною*, що зустрічається не лише в описах вчинків, а частково у прямій характеристиці героя. Синонімами слова *добрий* є слова *м'який*, *з м'яким*, *добрим серцем*, *лагідний* тощо.

Доброта героя поєднується із **скромністю та чемністю**. Він ніколи не хизується своїми подвигами, поводить себе скромно і виховано, за що його люблять люди і винагороджує казка: “Був собі один чоловік, що мав трьох синів. Два були пияки і батярчуки, а третій, Степанко, *тихий і такий чемний, що й курці “чїт” не скаже* „, [23, 170].

За народною мораллю, велике значення має *повага до старших за віком людей*, їх мають слухатися і поважати молодші. Це з дитинства виховується батьками: “Жив раз преславний цар. Він славився багатством і сильною державою, але найбільше своїми синами. Виховав таких трьох хлопців, що рівних їм ніде не було. Хлопці *росли у дисципліні, кожне слово нянька було для них законом* [8, 345].

Та найбільше повага до старших виявляється у розмовах з помічниками героя, старими людьми, яких він зустрічає по дорозі. Це, власне, є ще одним випробуванням хлопця, він винагороджується за свою ввічливість, гречність і шанобливе поводження. Таких діалогів є багато в казці, вони є стереотипними і входять до т.зв. казкового етикету: “Іван поклонився красно. Каже йому баба: – *Серенчу маєш, синку, що так красно поклонився, бо якби був не поклонився, то була би іззіла тебе*. Та й кажи, що шукаєш? [6, 47].

Питання й відповіді персонажів відображають також *правила гостинності*, які існували в тогочасному суспільстві. Тобто гостя мали завжди привітати,

нагодувати і напоїти, покласти спати. В казках це роблять навіть противники героя.

На другому місці після доброти серед якостей героя стоїть його **розум**, епітет “розумний” у народній казці є високою оцінкою, тут проводиться думка, що розумна людина краще орієнтується в світі і досягає успіху: “*Будеш розумний – не загинеш, будеш дурний – пропадеши*”.

У казках про прихованого героя усталеним є зачин про чоловіка, царя тощо, у якого було двоє розумних синів, і один дурень. Такий “ярлик” був закріплений за молодшим сином за нестандартність поведінки та висловлювань, дій, які не були “розумними” і нормативними. Однак у ході сюжету казки, коли настають справжні випробування для братів, найрозумнішим і найкмітливішим виявляється молодший брат, який допомагає своїм братам. Така метаморфоза викликає ще більші симпатії до героя, який зміг розкрити свою справжню сутність.

Інколи синонімом до слова розумний служить слово *мудрий*. Мудрість може поєднуватися з правдивістю: “Іван завжди *казав правду і був наймудрішим, найсправедливішим* суддею”, завдяки чому здобув царство” (казка “Про розумного хлопця Івана”).

Філософські питання ставляться в циклі казок про “роджений і вчений розум”, тобто про вроджений розум, життєву мудрість людини, а також набуті нею знання. Згідно з народними поглядами людина буває мудрою від народження, тобто це їй дається Богом, залежить від внутрішніх якостей людини, її природних даних, розвинутої інтуїції та чуття, а також набутого життєвого досвіду. Тому цей розум є природженим чи родженим, йому не можна навчитися. Від природи мудра людина на власному досвіді набуває того життєвого багажу, який називають життєвою мудрістю.

За вченим розумом ідуть до школи й далі, вчитися, накопичувати знання. Народ розуміє, що знання потрібні в освоєнні професії, формуванні певних навичок. До того ж “вчена” людина має більше шансів на успіх у житті, може зробити кар’єру, зайняти гарну посаду тощо. Тому “вчений” викликає повагу і шанобливе ставлення.

Водночас людина може стати дуже вченою, використовувати знання у своїй професії, однак ці знання є привнесеними зовні, не належать до життєвого досвіду, це просто інформація, яка навряд чи знадобиться у складних життєвих ситуаціях. Та й чи зробить вченість людину кращою, щасливішою, чеснішою. Навряд чи. Навпаки, деякі, вивчившись, забувають своїх родичів і стають пихатими та зарозумілими. Як це, до прикладу, сталося в закарпатській казці “Про мудрого діда”. Один заможний селянин “вивчив своїх синів на панів: старшого на попа, середущого на адвоката, молодшого на дохтора. Сини доки вчилися і получали гроші від нянька, любили його і честували, а як школу закінчили і дістали добру службу, забули за того, хто їх родив і людьми зробив...”. Раз, зустрівши царя, чоловік повідомив, що його сини стали великими панями, один – розбійник, другий – обманщик, а третій – жебрак. „Цар зачудувався: – Діду, що ото за пани? –

Коби я знав, з ким говорю, я би пояснив. – Ну, відпровадьте слугу та вповім вам тайну...– Розбійник – дохтор, бо він ріже людей не шкодуючи і не має серця: обманщик – адвокат, бо він прийме кожне діло, хоч добре знає, що з того нічого не вийде, що на суді те діло буде програне... Значить, він обманює людей, лиш аби тисячі загарбати... Жебрак – піп, бо все жебра, все дранчить, все реве, що бідно живе...” [8, 223-224].

Чи не звучить це досить сучасно? Не змінилися ані професії, ані нечесність і зажерливість людей, ані використання свого службового становища у власних цілях. Аналогій хоч греблю гати...

Поширеним у казках є сюжет про простого чоловіка, який своєю мудрістю дивує навіть царя і виявляється розумнішим від царських міністрів.

У деяких випадках розум підміняється **хитрістю**, ці два поняття можуть змішуватися. Ставлення народу до хитрості, як людської якості не є однозначним. Загалом ця риса засуджується, негативні персонажі, як надприродні, так і люди, часто наділяються цією якістю, вони є хитрими, підступними, часто обдурюють героїв, заманюють їх у пастки, вказують неправильний шлях, не платять за роботу тощо, часто користуються довірливістю, наївністю, а то й добротою героя.

Однак коли герой опиняється в нерівноправних умовах і чесними засобами не може досягти своєї мети, він іде на хитрощі. Симпатії казкаря та слухачів знаходяться на його боці, адже він служить *благородній чи справедливій меті*, відновлює справедливість. Він карає гнобителів і визволяє пригноблених. Тим паче, що герой є позитивним з усіх точок зору, а його противник – негативним. Тут, очевидно, діє установка, що засоби виправдовують мету. У чарівних казках з допомогою розуму та хитрощів герой перемагає набагато сильніших від себе противників, як силою, так і здібностями – зокрема чарівників. Це говорить про те, що в системі людських цінностей *розум переважає над силою*, тобто цінується значно більше, й має більше значення у пристосуванні людини до навколишніх умов і життя в колективі.

У казках високо цінується **правдивість, справедливість, чесність**.

Народ цінує правдивість, і не любить брехню та обман. Поширеною у фольклорі є казка “Правда і кривда”, яких символізують двоє братів: “Якось жила собі бідна вдовиця. Мала двох синів. Один хлопець був дуже *справедливий*, другий – несправедливий, бо де тільки міг, всюди чинив кривду. Так мати синів і назвала: молодшого – *Правдою*, а старшого – *Кривою*. Скільки не просила, не умовляла старшого “Не чини людям зла, будь *справедливий*” – нічого не допомагало, а молодшому говорила – “Синку, стій за себе, не будь такий м’який та дурний” та молодший син іншим і не міг бути.

Так брати й повиростали: кожен зі своєю натурою – старший з кривою, молодший – з правдою” [19, 172].

Старший брат з часом виявляється дуже жорстоким, він вириває в Правди око, відрубав руки й кидає його під шибеницею помирати, при чому менший згоджується на все й не тримає зла на брата, а отримавши

назад руки чарівним способом, не мстить тому, а дає пораду, як роздобути багатство. Згодом жорстокий брат за казковими законами карається, розлючені ворони підвішують його вгору з таблицею на шії, де написано “*Хто лихою дорогою ходить, на такий і пропадає*”.

Слово *правдивість* у казках згадується не лише у прямому значенні – казати правду, не брехати, а часто у значенні *справедливості у стосунках поміж людьми, чесності, порядності* тощо: “Та не було в нього нічого, лише дві робочі руки. Та найціннішим його скарбом була чиста совість, бо цей чоловік був такий *правдивий, що за правду пішов в огонь!* [11, 210].

Ставлення до праці як одного із джерел життя на землі є для казки важливим критерієм оцінки діяльності героя, його поведінки та вчинків. В образній формі вона розкриває облагороджуючу роль праці у житті людини. Позитивні герої вже змалку працюють, допомагають своїм батькам: “Сирота служив у одного газди. Той дуже хвалив його: і розумний, гарний, чесний, а такий *роботящий, що такого не завжди знайдеш*” [19, с.25]. Такий чоловік може характеризуватися як гарний, вмільний господар; він *вміє газдувати; він з ранку до вечора в полі; встає з курми; гарує як проклятий; працює, аж горить* тощо.

У характеристиці дій героя зустрічається загально оцінне означення “*добре*”, під яким розуміється багато позитивних значень: “А він свою роботу робить. Так тих кобил *добре* дозирає і їсти їм *добре* дає, так їх *файно* повичищає і повимітає, що *ліпше* не може бути. Та й слугам *добре* давав їсти. І вони його *добре* слухали” [11, 98]. Тут для підсилення враження. застосовується такий прийом як ампліфікація – нагнітання синонімічних тропів чи однорідних конструкцій.

У казках ми знаходимо й згадки про майстрів та їх ремесла, які високо цінуються народом: „Гей, і мав різних ремісників – столяр, коваль, мурник, швець, кравець, і ще, іще .Які лише на світі є майстри, всякі були межі синами бідного чоловіка” [22, 11]. Та найвище цінується праця на загальне благо, яка приносить користь усім людям: “Давно-предавно жив у світі чесний чоловік. Із синами – Степан, Петро і Федька збудував дорогу близьку для людей. Шість місяців будували. *І хто не йде нею, дякує їм, зичить доброго здоров’я*” [8, 237].

Як ми бачимо з численних прикладів, які конденсуються в казці у вигляді повчальних сентенцій, в образі головного героя втілюються уявлення народу про ідеальні риси людини, позитивні якості, які сформувалися в глибоку давнину у вигляді антитези добра і зла, як основної бінарної опозиції людського мислення. Вони є загальнолюдськими й актуальними в різних культурах і в наш час.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аникин В.П. Русская народная сказка. – М., 1959;
2. Бахтина В.А. Об активности героя русской волшебной сказки // Фольклор народов РСФСР. - Вып.3. – Уфа, 1976. – С. 23-27;
3. Белик А.П. Этические и эстетические мотивы в русской народной сказке // Из истории эстетической мысли древности и средневековья. – М., 1961. – С. 303-342;

4. *Ведерникова Н.М.* Русская народная сказка. – М., 1974; 5. Дідо-всевідо: Закарпатські народні казки / Вступ. ст., упорядк., підг. текстів та прим. О.І.Дея. – Ужгород, 1969. – 240 с.; 6. Дерев'яне чудо. Народні казки / Вступ. ст., упорядк., підгот. текстів та прим. О.І.Дея. – Ужгород, 1981. – 206 с.; 7. *Дунаєвська Л.Ф.* Українська народна проза (легенда, казка). Еволюція епічних традицій. – К., 1998; 8. Зачаровані казкою/ Українські народні казки в записах П.В.Лінтура; упоряд. І.М. Сенька, В.В. Лінтура. – Ужгород, 1984. – 526 с.; 9. Казкар. Народні казки Українських Карпат / Упорядк., підгот. текстів, прим. та слов. І. В. Хланти. – Ужгород, 1995. – 280 с.; 10. Казки одного села / Запис текстів, післямова та прим. П.В.Лінтура; упоряд. Ю. Д. Турияниця. – Ужгород, 1979. – 368 с.; 11. Казки Буковини / Запис та літ. підгот. текстів М.Г. Івасюка. Упорядк. М.Г. Івасюка та В.С. Басараба. – Ужгород, 1973. – 240 с.; 12. *Кравцов Н.И.* Искусство психологического изображения в народном поэтическом творчестве // Проблемы славянского фольклора. – М., 1972. – С.52-83; 13. Мамине серце: Українські народні героїко-фантастичні казки / Упоряд, підгот. текстів, вступ. ст., прим. та слов. І. В. Хланти, М. І Хланти. – Ужгород, 1993. – 180 с; 14. *Мелетинский Е.М.* Герой волшебной сказки. Происхождение образа. – М., 1958. – 265 с.; 15. *Мушкетик Л.Г.* Демонічні персонажі української чарівної казки Закарпаття (Відьма) // Слов'янське літературознавство та фольклористика. – 1990. – Вип. 18. – С. 87-95; 16. *Новиков Н.В.* Образы восточнославянской народной сказки. – Л., 1974. 17. *Новиков Н.В.* Образы русской и болгарской волшебной-фантастической сказки // Русский фольклор. Т.ХІ. Исторические связи в славянском фольклоре. – УШ. Народная поэзия славян. – М.-Л., 1968. – С. 140-158; 18. *Новик Е.С.* Система персонажей русской волшебной сказки // Типологические исследования по фольклору. Сборник статей памяти В.Я. Проппа (1895-1970). – М., 1975. – С.214-246; 19. Правда і кривда. Казки / Передм., упор. і прим. І.В.Хланти. – Ужгород, 1982. – 352 с.; 20. *Протт В.Я.* Морфология сказки. – М., 1969; 21. *Потебня А.А.* Из лекций по истории словесности. – Харьков, 1894; 22. Три золоті слова: Закарпатські казки Василя Королевича / Запис текстів та впоряд. П. В. Лінтура. – Ужгород, 1968. – 240 с.; 23. Чарівне горнятко. Казки / Запис текстів С. Далавурака. М. Івасюка, В. Бандурака та С.Пушика; Упор. С. Далавурак та М. Івасюк. – Ужгород, 1971. – 256 с.

Пащенко Є.М. (Загреб, Хорватія)

У витоків хорватської україністики: Юрій Крижанич

У статті вказано на необхідність створення історії україністики за кордоном. Вивчення України, її історії, культури, мови в Хорватії пов'язано з діяльністю представника хорватського бароко Юрія Крижанича. Під впливом українців у Римі він захопився ідеєю створення європейського християнського союзу. Він перший цікавився Україною і може бути названий засновником хорватської україністики у 17 сторіччі.

Ключові слова: Україна, Крижанич, уніати, Хорватія, україністика, бароко.

В статье указано на необходимость создания истории украинистики зарубежом. Изучение Украины, ее истории, культуры, языка в Хорватии связано с деятельностью представителя хорватского барокко Юрия Крижанича. Под влиянием украинцев в Риме он проникся идеей создания европейского христианского союза. Он первым интересовался Украиной и может быть назван основателем хорватской украинистики в 17 веке.

Ключевые слова: Украина, Крижанич, униаты, Хорватия, украинистика, барокко.